



Igor Gedrih

UTRINKI Z 2. BIENALA ILUSTRACIJE

V Cankarjevem domu je zaživel 2. bienale ilustracije na Slovenskem. Ne glede na to, da nekaterih ilustratorskih imen ne zasledimo med razstavljenimi deli, pa je prikazano gradivo ponazarjajoče za sedanji trenutek o naravi knjižne ilustracije pri nas. Pravzaprav je treba reči: vse premalo smo pozorni na ilustracije v knjigah, šele razstava take vrste nam razgrne raznoliko širino umetnikov in ilustracijskih dosežkov. Res je tudi, da večina ilustracij spada v okvir mladinske književnosti, tiste od predšolske dobe pa do šolske. Iz prikazanega pa je tudi razvidno, da je knjižna ilustracija za odrasle prej čista izjema kot pravilo. Nehote se človek spomni na Chagallove ilustracije h Gogoljevim Mrtvim dušam, G. Doréjeve k Bibliji, Picassove jedkanice k Ovidovim Metamorfozam, Kubinove ilustracije k E. A. Poeu itd. Ne da pri nas ne bi imeli zglednih primerov za take dosežke, le sila redki so. Tudi na 2. bienalu najdemo primere, npr. Erik Lovko pri Tamari Donevi Dnevnik gospe Angele, Matej Metlikovič pri Neži Maurer Od mene k tebi, Zvest Appolonio pri knjigah Tatjane Soldo, Marije Mercine, Vesne Furlan-Valentinčič – Posvetitve, Imena, Reliefne zgodbe.

Velika večina razstavljenih ilustracij je realizirana ob mladinskih leposlovnih delih, le redko pri neleposlovnih. Večina ilustracij je barvnih, precej manj črno-belih. Ena od možnih razvrstitev s praktičnega stališča je odbira po starostni dobi in dojemljivosti. Ne da bi se ustavljali ob vsakem primeru, kar bi bilo za študijski prikaz ustrezno, pa se da skicirati glavna opažanja in tudi v omejeni meri očrtati vsaj najbolj opazne primere. Med najbolj poznane in časovno lep čas prisotne ilustratorke spadata Ančka Godec Gošnik in Marlenka Stupica. Prva je v slogovni jasnosti in preglednosti situacije ostala zvesta načelom, ki jih je tudi slogovno uresničevala vsa leta v okviru mladinske, zlasti predšolske ilustracije. Sorodno, vendar s svojo slogovno zaznamovanostjo se kaže Marlenka Stupica, letošnja nagrajenka za življenjsko delo. Priljubljenost obeh ilustratork je utrjena v očeh otroških občudovalcev knjig, nič manj pa pri poznavalcih mladinske ilustracije.

Čeprav priljubljenost ne more biti edino merilo, pa je za slehernega ilustratorja indikacija odmevnosti; tu vsekakor izstopa Marjan Manček, ki si je izoblikoval že od vsega začetka izviren slog, poenostavljeno risbo, ki učinkovito napolni dogodek (ali osebo) s humorjem in vedrino. O Mariji Luciji Stupici so zadnja leta odmevale pohvale, njene ilustracije k baladnim témam so (skladno) temačne, zamolkle barve in gredo bolj k zahtevnemu mlademu bralcu ali celo k odraslim. Matjaž Schmidt se je znova izkazal z osebno barvitim slogom, in če prikličemo v spomin nekatere prejšnje ilustracije, se ni mogoče izogniti ugotovitvi, kako širok razpon ilustratorskih tém na različne načine obvlada. Zdi se, da je Kamila Volčanšek z letošnjimi primeri

bolj panoramska kot prej in združuje pregledno posamezne dele ilustracije v kompoziciji in v bolj umirjenih barvah, tudi vedrine in nasmeha ji ne manjka. Žirija ji je zaslužno prisodila Smrekarjevo priznanje. Za Eko Vogelnik so bile ilustracije k Finžgarjevi Makalonci izziv posebne vrste; med vojno izšla knjiga s Plečnikovo opremo je bila tedaj knjižni dosežek posebne vrste, sedanje rešitve najdejo oddaljeno stičišče (z volutami) s prejšnjim in dajo prednost ilustratorkinemu izvirnemu pristopu, ki je bliže otroškemu svetu.

Najstarejša med razstavljalci in živo prisotna Marija Vogelnik je za knjigo, ki je v pripravi za tisk, združila svoje besedilo z ilustracijami, znova potrdila ilustratorski smisel za bistvo, za preprosto in jasno izražanje, kjer ne manjka posrednega ali neposrednega lirizma. Irena Majcen se v ilustracijah k Lepotici in zveri navezuje na klasiko ilustrativnega upodabljanja. Brez dvoma se je ilustratorica znašla pred težavnim izzivom: po eni strani filmsko-gledališka stara predloga, po drugi vsemogočna Disneyeva prevlada v risanki. Irena Majcen se je izognila obojemu in v svoji, klasično ubrani ilustraciji krenila svojo pot, kar ji je prineslo Smrekarjevo plaketo. Z istim priznanjem se lahko ponaša Miroslav Šuput, ki v ilustracijah k Argonavtom z besedilom Daneta Zajca uveljavlja klasično fantazijski lirizem v zadržanem občutju, njegov »sfumato« stila daje posameznim podobam poseben čar.

Lucijan Reščič je k Medeni pravljici Svetlane Makarovič s sijajno obvladano potezo in barvno živostjo ustvaril svojsko sozvočje, ki pa je zaradi obilja v okviru ene same ilustracije težko pregledno. Marjanca Jemec Božič ohranja živopisno slikovitost ilustracije s poenostavljenimi poudarki, ki omogočajo neposredno sprejemanje (pred)šolskemu gledalcu. V ilustraciji Saše Jankoviča je več stripovskih prvin z nezahtevnim humornim poudarkom. Izvirne ilustratorske stilizacije je pokazala Marjeta Cvetko, kompozicijsko je podoba razdelila na več ravni, ki so medsebojno ubrane v smiselno celoto, barvno se omeji na nekaj prevladujočih, ploskovito odražanje je ob vsem obilju jasno; njene ilustracije pritegnejo starejše mlade bralce in odrasle, prav gotovo pa se uvršča med najvidnejše med ilustratorji. Tudi za Daniela Demšarja velja receptivna naravnost kot pri Cvetkovi, seveda pa je njegov lirizem povsem drugačne narave, ko se sanjsko navezuje na realno. Ilustracije Zvonka Čoha h Queneaujevi Cici v metroju sledijo njemu lastni karikaturni, humorni izpeljavi, zanje je prejel Smrekarjevo priznanje. Če je Mojca Cerjak v mehkih barvah podala svoj ilustratorski pandan k Zvezdici zaspanki Franeta Milčinskega, pa je Igor Cvetko zarisano izrazit, z dodatki dekorativnosti in kompozicijsko, kljub večdelnosti podobe, jasen.

Maja Jančič ostaja ponazoritveno premetna, sorodno kot Zagorka Simič, ilustracije tega tipa (včasih blizu naturalizmu) so nekaj časa obveljale pri ponazoritvah iz prirodoslovja, v zgodbarskih besedilih pa ne. Andrejo Peklar odlikuje čista fantazija. Silvan Omerzu pa se je s svojimi ilustracijami približal otroškemu načinu upodabljanja. Rudi Skočir gradi svoje ilustracije v linearnem realizmu v prevladujoči barvi. Izrazit smisel za kompozicijo, barve in dogajalne poudarke kažejo ilustracije Alenke Sottler pri Poljubu za princeso Kvakico Ifigenije Simonovič. Huiqin Wang ima sijajne ilustracije k Pripovedkam s strehe sveta, ob perspektivah pogleda in širini panorame, kjer se ljudje skoraj izgublajo, razkriva povsem svojsko razpoloženje, prevladujejo sivi toni; njeni ilustratorski dosežki pa so lahko blizu odraščajočemu gledalcu. Melita Volk je k Ljubljanskim razglednicam Marija Avčina pridala zgledno realistične ilustracije, ki se dokumentaristično navezujejo na nekdanjo podobo Ljubljane. Za odraslega bralca je tudi zbirka Milana Dekleve Kvantaški stih, kjer je s humornim in lahkotnim poudarkom naredil ilustracije Fojž A. Zorman ter pri tem ohranil smisel za preprosto stiliziran detajl. Pravo nasprotje – tematsko

in starostno receptivno – je ilustracija Alenke Vuk, ki je za Stonogo Bosonogo Tatjane Pokrajac Papucci z mehkim humorjem in lirično ubrano barvitostjo izpeljala situacije in dogodke. Prav tako je nase opozoril Gorazd Vahen z ilustracijami k Tacamuci Svetlane Makarovič, pri njem pride do veljave smisel za prostorsko razvrstitev, barvne poudarke in seveda za karakterni akcent živali. Seveda zaslužijo pozornost tudi drugi ilustratorji, nekaj pa jih pogrešamo na letošnjem bienalu.

Drugi slovenski bienale ilustracije je brez dvoma dogodek, ki bi moral najti širši odmev, kaže pa, da mladinska književnost, z njo pa knjižna ilustracija, kot da živi na obrobju domačega kulturnega dogajanja. Pri oblikovalcih razstave pa se lahko utrdi prepričanje, da imamo na Slovenskem vrsto zglednih ilustratorjev, ki jih je brez zadrege možno primerjati z najboljšimi v tujini. Še več, na tujem kaj lahko naletimo na kopico kičastih, cenenih ilustracij, med katerimi so umetniške v manjšini. Upajmo, da bo pri nas ostalo obratno.

SLOVENCİ IN DUNAJ (II)

Drago Medved – Slovenski Dunaj, Mohorjeva družba, Celovec – Ljubljana – Dunaj, 1995

Skrbnejšim bralcem Sodobnosti se bo zdel ta prispevek najbrž nekoliko znan. Res je: knjižna ocena Igorja Gedriha pod tem naslovom je izšla že v 8–9 številki lanskega letnika, vendar – kdo bi vedel, zakaj in kako – samo prva polovica, druga pa, in to objavljamo tokrat, se je v tiskarni »izgubila«. Opravičujemo se avtorju in bralcem. Ur.

Drago Medved se je z izostrenim čutom za bistvo poslužil kratkih, a opredeljujočih citatov, navedkov sodobnikov ali raziskovalcev, kar osvetli posamezno osebnost ali pa delo, naj gre za Miklošiča, Cankarja, Groharja ali koga drugega. Pri Prešernu bo treba popraviti letnico, ko je dokončal študij na Dunaju in doktoriral – tj. leta 1828. Pozneje pa je letnica prav zapisana, tega leta se je Prešeren vrnil v Ljubljano. Avtor seveda ni nameraval govoriti o osebnostih biografsko, pač pa je vnesel življenjepisne podatke, ko se navezuje študij, bivanje ali delo na Dunaj, oziroma, ko se kaže dunajski vpliv preko bivanjsko na Dunaj navezujočega časa ter vpliva. Tako skržene predstavitev, ki pa so ustrezno na mestu, mestoma prinesejo kako nepreciznost, za primer pri Franu Levstiku, njegovih Pesmih in študiju v Olomoucu. Njegov Krpan je doma z Vrha pri Sveti trojici. Če pri Stritarju najdemo obsežnejši prikaz, kot npr. pri Murnu, Otonu Župančiču itd., potem je to povezano s Stritarjevo življenjsko navezanostjo na Dunaj. Tak prijem je gotovo skladen z osnovno naravnostjo celotne zamisli o Slovencih na Dunaju. Glede na obseg prikaza pa bi lahko navedel ločnico med Stritarjevim in F. Levstikovim pogledom na estetiko in domačo literarno usmerjenost (prim. B. Paternuja). Ko omenja, da je Cankar kandidiral za poslanca leta 1907, bi kazalo omeniti stranko. Ko avtor govori o dunajskem vinotoču pri Deseti Mariji in o Grumu, enkrat navaja, da je nastala istoimenska črtica, drugič pa drama. Ne bi bilo odveč, ko bi pri Ivani Kobilici – in še kom – razvideli, ali so bile njene razstave v Künstlerhausu samostojne ali skupinske.

Pri razstavi slovenskih impresionistov na Dunaju je avtor navedel nekaj temeljnih spoznanj, tokrat bi bil koristen malo širši, bolj opredeljujoč prikaz. Pri Antonu Dermoti bi bilo potrebno navesti njegove spomine.

Govoreč o dunajski arhitekturi, bi opredeljujoče navedbe o slogu morale biti precizne, ločiti zgodovinske stile, ali raje zgodovinsko posnemajoče, torej na svoj način obnavljajoče nekaj iz preteklosti, od tistih, ki so organsko pogojeni s časom in stilom. Tako je npr. Maria am Gestade res gotska, mestna hiša ali pa Votivkirche pa psevdogotska ali neogotska. Zanimivo bi bilo omeniti Plečnikovo slovo od Dunaja, kjer je na ozadju, posredno ali manj neposredno, presvitli prestolonaslednik Ferdinand, njegova neprikrita nenaklonjenost slovenskemu arhitektu. Pri zgodovinskem očrtu Med pomladjo narodov in razpadom monarhije so podani nekateri vidiki, razumljivo je, da se avtor ni mogel spuščati v širino prikazovanja razmer in dejstev, vsaj ponekod pa bi lahko nekoliko razširil prikaze, vključil tudi vidike, ki jih bralec preprosto ne more vedeti, če ni ravno posvečen v stroko. Tako pojem in vsebina Zedinjene Slovenije ostaneta nejasna, najsi ima sodobni odsev še pri Bojanu Štihu. Navsezadnje je ključnega pomena, kdaj se pojavijo zahteve po narodnostnih pravicah že pred pomladjo narodov in v kaki obliki. Najsi je Dunaj v ospredju, pa vsaj nekatera zgodovinska politična dejstva v zvezi s Slovenci ostajajo nedorečena, dasi se je avtor potrudil za sila zgoščen in odmerjen prikaz. Res pa je, da je imel avtor precej nehvaležno delo, ko je moral ohranjati vodilo knjige, torej Slovence in Dunaj, kar skoraj ne dopušča širših in preglednejših zgodovinskih ekskurzov. Je pa popestril svoje prikaze z drobnimi zanimivostmi, npr. o modi (dvo)bojevanja. Anekdotičnost ter spomini gotovo poživijo sicer faktografsko podajanje. Dragocena je citatnost, kjer polnopednost izrazi bistvo.

Dragu Medvedu je treba priznati ažurnost pri vključevanju novejših pojavov v okviru slovenskega Dunaja, tako npr. označi Tomažičevo sodelovanje pri venetskem vprašanju, navede po F. Piberniku odkriti dunajski krog slovenskih ilegalnih literatov v vojnem času. Slovenski Dunaj Draga Medveda, knjiga velikega formata, je vabljivo delo, ki se mu bralec prepusti z interesom. Četudi ponekod zaznamo nekatere nedoslednosti, pomanjkljivosti, pa celotni prikaz ne zamegli prijaznega pisanja, ki temelji na (delno) biografskih in zgodovinskih faktografijah. Vendar je avtor znal vnesti več kot gola dejstva, odmiki od strogo nanizane faktografije – ob upoštevanju virov in dejanj – naredi branje sveže, z osebno intonacijo, dasi je ostalo objektivno pisanje vseskozi načelne narave.

Besedilo spremlja bogato slikovno gradivo; fotografije Marijana Paternostra so skrbno izdelane, vseskozi premišljene, naj gre za fotografije s predelom mesta, ali pa za naslovnico knjige, dokumenta. Morda bi se dalo le ponekod razmisliti o formatu fotografije; ponekod pa manjkajo podnapisi k fotografijam. Kakovost fotografij je na visoki profesionalni ravni. Tudi oblikovalec knjige Jurij Kobec je z estetskim čutom, pregledno oblikoval Slovenski Dunaj. Ob koncu najdemo Vire in literaturo, Register imen ter imensko kazalo. Čeprav je bilo o Dunaju in Slovencih napisanih kar nekaj del, pa gre prednost Dragu Medvedu zaradi besedilne in slikovne privlačnosti in pristopnosti. Pri bralcu vzbudi živ interes, gotovo pa preseneča po množini slovenskih ljudi z Dunaja, za katere povprečen bralec ni mogel vedeti, da so zaslužne osebnosti duha in dejanja, na kakršne je lahko ponosen vsak narod. Ni bil avtorjev namen, da bi navedel prav vsako ime in dejavnosti, zaobjel pa je prav vse bistveno. Slovenski Dunaj je izšel tudi v nemškem prevodu. Knjigo je treba uvrstiti med knjižne dosežke, ki imajo širšo veljavo, gotovo pa med najvidnejše pridobitve celovške Mohorjeve založbe. Je ena tistih knjig, ki zasluži širšo odmevnost tako pri kritiki kot pri bralcih.